

Informazioaren manipulazioa

Restituto Zorrilla

Jendeak uste du, ziur ez badago ere, Administrazioak, prentsak eta gainerako komunikabideek «albisteak» gorde ezezik iruzur egin nahi diotela, berri faltsuak ez bada egierdiak publikatuz. Horrela, hiritarraren eritziz, koltza-olioaren «auzian», esate baterako, Administrazioak gorde egiten ditu benetako erantzukizundunen izenak, edo horietako batzuenak behintzat, «agintzen dutenen» taldekoak direlako. Hain da horrela, ze Espainol Gobernuak lehendakariak aurre egin behar izan bait zion susmo horri, eta horrela Parlamentuan ospatu zen iraileko eztabaidan («koltza-olioaren eztabaida» izena daramanean, hain zuzen) ezertxo ere gordetzekorik ez zuela baieztatzen zuen Gobernuak. Baina seguraski zipitzik ere ez du sinesten jendeak hitz horietan. Administrazio publikoak, oro har, oso sinesgarritasun gutxi du Estatu guztietan. Eta antzeko zerbaitez gertatzen da komunikabideekin ere. Ordena publikoarekin zerikusirik duten ekintza istilutsuak, zehaztasun-faltaz beteak egon ohi dira eta zentzu honetan egindako salaketak ere ugariak izaten

dira. Mugimendu antinuklearrek, adibidez, badute hamaika txosten komunikabideek gertakizunak nola deformatzen dituzten adieraziz. Noizean behin, ordea, informabideek gorde diezaiokete ustekabeko sorpresaren bat irakurleari edo, kasu honetan bezala, «teleikusleari», jendeari informazio «objektiboa» eskainiz (gogoan har bitza irakurleak «informazio objektiboa» hitzok, zeren giltzarri bait dira manipulazioa bezalako gaiak ihar-duteko orduan). Horrela, esate baterako, 1981eko irailaren 20an, astelheenez, eman zen «Mano a mano» programan zentral nuklearren auzia eztabaidatu zen bi pertsona adituren artean. Zentralen aurkakoa ez zen aspertu ere egiten zentral nuklearrak jartzearen aldeko direnak gauzen benetako egia jendeari etengabe gordetzen ahalegintzen direla esaten zuenean. Esan nahi bait da, espezialista honen eritziz, zentral nuklearren enpresa eraikitzaileek eta beroriek finantziatzen dituen interes ekonomikoen munduak (bankuak, etab.) gorde egiten dituztela zentral horiek dauden herrialdeko jendetzarentzat arriskutsu direla frogatzen duten zenbait gauza, «jendea ez izutzearen edo». Horrela, bada, bi gauza aurkitzen ditugu telebista-programa honetan. Alde batetik informazioa manipulatzearen salaketa bat dago, egia gorde egiten delako, eta bestetik ustez manipulatu den TVE bezalako komunikabide bat salaketa honen ekarle gertatzen da. Alabaina, ez dago kontraesanik. Gertatzen da, komunikabideek inpartzialtasun eta egi itxura egiteko, eta beraz sinesgarri bezala agertzeko —zeren bestela galdu egingo bait lukete entzulegoa eta orobat publizitatea—, lantzean behin bederen ireki egin behar izaten dizkietela beren ateak aginte-klasearen interesen kontrako eritziei ere. Baina, jakina, itxurakeria besterik ez da izaten, zeren eritzi kontrarioak berehalaxe isilerazten bait dira komunikabidea dominatzen dutenen interes ekonomikoekin adosago dauden beste eritzi batzuen bidez. Artikulu honen egileak berak ere ekar dezake, diotenaren lekuko, gertakari pertsonal bat. Iragan abuztuan Bilboko egunkari batek itzuli egin zion, argitaratu gabe, telebista publikoaren aldeko artikulu bat. Zuzendariaren gutun eta guzti zetorren —oso xaloa, eskierki—, non artikulua ez zela argitaratuko jakinerazten bait zitzaion «egunkariaren linearen kontra zihoalako». Noski baino noskiago egunkaria bere eskubide osoan dagoela bere interesen kaltekotzat ematen duen

komentarioaren argitalpenari uko egiteko. Hemen garrantzizkoena, ordea, zera da: delako egunkari hori telebista pribatu bat instalatu nahi duen elkarte batena izatetik datozela interes horiek, alegia.

Informazioaren indarra

Baina ez dute hainbesteko garrantzirik sarrera gisa aipatu ditugun gertakariok. Mundu guztiak erabiltzen duen metaforari helduz, ezta izeberg-mutur izatera ere ez direla iristen esango genuke. Hain da izugarria informazioaren azpi-mundu hori, ze ezagutezina gertatzen bait da praktikan. Egia esan, ia ezinezkoa da informazioaren manipulazioari buruzko datu orokorrik ematea. Eta oso arrazoi ulerterraz batengatik hori: lehenik, manipulazioaren arazo horretan arakatzeko interesik duten bakarrak, ikertzaile banaka batzuk, zientifiko sozialak eta klaserik gabeko, edo behintzat hainbeste desberdintasun gabeko, gizarte baten posibilitatean sinesten duten militante idealistak dira soilik. Baina pertsona edo talde hauek ez dute jeneralean informazio-iruzurra harrapatzeko hainbat medio. Oso kontutan eduki behar da maila guztietan gertatzen dela informazioaren manipulazioa. Eduki daiteke segurtasuna, bai, adibidez alkateak gorde egiten diela bere herritarrei hauek ezagutzeko eskubide osoa luketen informazioa; edo nagusiak balantze «konponduak» aurkezten dizkiela bere langileei enpresaren garapenari buruz; edota alderdi politikoek «gorde» egiten dizkietela txostenak beren militanteei, berorien ezagupena komite exekutiboari bakarrik omen dagokiolako aitzakiarekin... Guztiak buru-belarri sartuak daude informazioaren manipulazioan. Eta bigarrenik, informazioaren manipulazioa bere aldetik, manipulatu izaten da, hau da, ezkutuko egite sekretu bat da, inkontzientea batzutan, zeren gizarte-estruturak berak bait dira *manipulazioa zerbait naturala edo normala* dela sinestarazten digutenak. Urtetan eta urtetan, Francoren garaian, Estatuko sekretu bat zen Gineako arazoa. Estatuaren segurtasunaren aitzakiarekin, badakigu orain pertsonaia publikoen interes ekonomikoen babesa gordetzen zela, zeren beren goi mailako egoera politikoaz probetxatuz inbertitu egin bait zuten kolonia hartan pertsonaia horiek. Horrela aipatuak

izan ziren garai batetan Carrero Blanco, García Trevijano eta abarren izenak.

Informazioaren manipulazioa erakunde-maila guztietako eguneroko ogia dela nioen. Eta egiaztapen honek «manipulazioa» hitza hobeki aztertzeraz behartzen gaitu. Gaiari sartu aurretik, ordea, ager ditzagun manipulazioaren arrazoiak. Zergatik ote dira gizarte-taldeak horren informazio-kontrol zaleak? Ongi erantzun ximplea du horrek: informazioa botere-iturri delako, alegia.

Watergate kasua, esate baterako, atzo bertan gertatua dela ematen badu ere, jadanik aparteko kasu sonatu bat da informazioaren aspekturen bat estudiatzeko duten tratatuetan. Mundu guztia oroitzen da nola bere berunkariak alderdi demokratikoen egoitzan ezkutuko mikrofonoak jarri nahi izateagatik bere kargutik dimititzera behartua izan zen Nixon lehendakaria. Gizon bat, mundu guztian eta gizateriaren historia osoan boteririk handieneko kargua okupatzen duena hain zuzen, bere lehiakide politikoen pausoei buruzko informazioaren bila dabil legez kontrako bideez baliatuz, eta informabide batek —*Washington Post*-ek— ediren egiten du delitua, gero bere lankide hurbilenekeekin edukitako elkarrizketa guztien magnetofono-grabazioekin frogatuko den bezala —informazio berria—; guzti hori dela eta, konstituzio-mekanismoak martxan jartzen dira Nixon juzgatzeko —informazio-prozesua—, baina honek aurrea harrapatzen du, dimitituz. Dena informazioaren inguruan mugitzen da. John McHale-k dio, hori dela eta: «Pentagonoko paperak, Watergate-ko arazoa edo arazoak etab., gisa honetako itaunen inguruan dantzatu ziren osoki eta erabat: norik lortu zuen, edo lortzen saiatu zen, zer nolako informazioa; norik pasa zion zer nori, eta noiz egon zen informazio hori boterearen egoera honi edo hari lotua. *Merezi du halaber obarrarazteak, nola dirua edo ordainsari materialak bezalako obizko botere-formarik zaharrenek, zein zerikusi eskasa izan zuten Lehendakaria bera erasitsi zuten alda-keta politiko hauetan*»¹.

Azpimarratu egin dut azken paragrafo hau zeren berebiziko garrantzia bait du munduan gertatu zen aldaketa ulertzeko. Nixon ez zen galbideratzailetzat salatua izan, diruarengatik edo zentzu klasikoko jokabide inmoralarengatik, hau da, portaera

sexualarengatik. Herrialde azpigaratueterako geratzen da hori. Gaur egun, teknologiaren garapen-maila altuko herri kapitalistetan, boterea lortzeko burruka informazioa lortzeko burruka gertatzen da. Ongi gauza bidezkoa da, beraz, perspektiba hone-tatik talde eta alderdi politiko guztiek arrapaladan informazio bila jotzea, eskrupulorik gabe eta erabide guztiez baliatuz; eta gero, behin baliozko informazioren bat lortuz gero, berori gor-detzea edota beren interesen arabera erabiltzea. Hitz batean esateko, ez dago arrazoi berezirik informazioaren esparruan prin-tzipio etiko batzuk errespetatu behar izateko, zeren ez bait dira kontutan hartzen gizarte-bizitzako gainerako arloetan ere.

Adolfo Suarez lehendakariaren 1981eko Otsaileko dimisioa, informazio-faltako kasu bat dugu, inondik ere. Zorigaiztoko 23-F hartan eman nahi izan zen Estatu-kolpearen ondoren jakin ahal izan da kolpezaleak informazio-bideetan infiltratuak zeudela eta informazio-sareen moztaille bezala jokatu zutela. Haren alderdi UCDren barruan bertan ere informazioak ez zuen oso ongi fun-tzionatu behar, zeren alderdiak Palma de Mallorcan ospatzekoa zuen kongresua behaztopatzeko aire-kontrolatzaileek egin zuten grebak zeharo ustekabea harrapatu bait zituen. Ekintza horrek, itxura denez, zerikusi handia izan zuen dimititzeko erabakian. Nolanahi ere, informazio hobé batek beste erabakiren bat har-tzeko aukera emango zion inongo zalantzarik gabe.

Jendeak ez du beti ongi ulertzen informazioa zergatik den indar bat, botere bat. Eta bien bitartean espionaiia —informa-zioa biltzeko mekanismoa besterik ez dena— gizona bezain zaharra dugu eskierki. Besteak zer pentsatzen duen jakitea, zein intenziorekin dabilen eta zein erabaki hartzeko asmoa duen aurretiaz ezagutzea, haren geroke pausuen jakinaren ganean ego-teak, beti abantailaz jokatzeko abagadunea emango dio arerioari. Xakejokoan bezala da: aurretik ikusi behar da kontrarioaren ko-kaldia, nola erantzungo dion nire mugimenduari... Horrelaxe da boterea. Frantziako Luis XI.ak, anartean oinordeko printze zela, ihes egin behar izan zuen aitaren haserre biziak irentsiko ez bazuen (arrazoiz haserretua hau, noski, zeren hil egin nahi izan bait zuen bere semeak) eta Genappe-n, Brusella ondoan, ezkutatu zen. Eta Jauregi hartako morroien zeregirik behinena

beren nagusiaren aldeko espioitza zen. Hala ere, Pariseko gortean bertan zeukan bere espiorik onena. Aitaren amoranteak, ohean zegoen bitartean, ezkutuko asmo eta pentsakizun guztiak ateratzen zizkion Luis XI.arentzat honen aita Erregeari. Antzeko kasuz gainezka daukagu historiaren iragana eta oraina. Jakina, gertakari guzti hauek ez dira jendearenganaino iristen; eta iristen badira, historia gisa —iraganeko gertakari bezala— edota prentsa sentsazionalistaren bazka bezala eskandalo-forman iristen dira. Jeneralean eskandalo horien argitalpenak ere manipulatuak izaten dira boterearen gordezuloetatik, bere etsai politiko posibleak edo boterea lortzeko burrukan lehiakide zaiona elimintzeko.

Arlo honetan ere zilegi dirudi denak. Jadanik John McHale berak adierazten du, alegia, informazioaz hitzegiten dugunean informazio osoa eta guztia ulertu behar dela, hau da, «intimitaterako eskubidetik hasi eta, berri zentsuratuak errebelatuzetik pasaz, kontsumitzailearentzat egindako produktuen informazioa legalki erregulatzearainoxe». Zentzu honetan gogora dezagun pertsona batzuk duten boterea: eragin handiko politikarien bizitza pribatuei buruzko txosten pila bat erdiesteraino heldu dira rola edo hala. Emilio Romero kazetari espainola dateke, diotenez, pertsona horietako bat. Baina kazetari hori ere ez dago garbi hauts eta ahotz orotatik, eta berarekin inor ez sartzea lortu baldin badu, «asko dakielako» izan da. Zera kontatzen dute, esate baterako, prentsa frankistaren aurreko muturrean zegoenean gertatua bezala: noski, *Arriba*-ren zuzendariak (*Pueblo*-ren zuzendari zen orduan Romero) honi buruz zeukan txostenaren orrialde baten fotokopia igortzen omen zion astero-astero, eta horrek su eta fu jartzen omen zuen Romero. Jakina, *Arriba*-ren zuzendariak eta Romerok gorroto bizia zioten elkarri.

Multinazionalak eta erabaki-zentruak

Gorago deskribatu ditugun informazioaren eta boterearen arteko erlazio-formak ia-ia baserri-girokoak bezala geratzen zaizkigu gaur egun. Munduaren dimentsio berriak eraldatu egin ditu zeharo boterearen eta informazioaren arteko harremanak, be-

rehalaxe ikusiko dugun bezala. Baina horretara aurretik zilegi bekigu aldaketa honen faktoreak zein izan diren agertzea.

Ezer baino lehen kapitalismoaren garapena aipatu behar dugu, zeren enpresa «multinazional» bezala ezagutzen den erakunde-mota berri bat sortu bait du. Enpresa-sare txiki horrek —hor sartzen diren enpresen izenak, egunkariak munduko 20 edo 30 enpresa garrantzitsuenen izenak argitaratzen dituztenean ezagutzen ditugu— berriro diot, enpresa-sare txiki horrek bere mendean dauka edo berea du munduan mugitzen den ia diru guztia. Nik jogurt bat (Danone) jaten dudanean, telebista (Philips) pizten dudanean, kotxea (Ford) arrankatzen dudanean edo telefonoz (ITT) deitzen dudanean, irabazpide bat ematen ari naitzaio multinazionalen bati. Eta horrela, multinazionalak herri batetan finkatuz gero, Estatu baten erabaki garrantzitsuenak, Estatu honen eremuetatik kanpora hartzen direla gertatzen da. Oraindik hobeki ulertzeko da diogun hori, baldin eta kontutan hartzen bada zein estuak diren ekonomiaren eta politikaren arteko lokarriak. Estatu Batuak herri aberats bat ezezik kapitalismoaren zutabe eta euskarri dira. Haiak garantizatzen dute honen funtzionamendua, eta horregatik hoi en eraginpeko eremu guztian horren interesen arabera jokatu behar da. Estatu Batuek Ertamerikan gobernu bati eusteko eskuhartzen dutenean, soilik enpresa multinazional baten desarroilo «normala» garantizatzen ari dira, enpresa hori bananeroa izan ala ez. Horixe adierazten da, hain zuzen, «amerikar hiritarren segurtasuna defendatu» eufemismoaren pean. Europa, bere aldetik, amerikarren kolonia bat da, eta egin izan diren «independizatzeko» eginahal guztiak alferrikakoak izan dira gaurdainokoa. Erants diezaiogun beste instrumentu «liberal» bat inperialismo amerikanoari: «trilateral» sonatua alegia (bertakoa da Garrigues Walker), «holding» itxurako zerbait, ekonomiako gizonik indartsuenak biltzen dituen eta geroko «gobernu-buruak» prestatzen dituen.

Munduaren dimentsio berriko bigarren faktorea, komunikazioaren teknologia berriak egin duen sinestezinezko abiada zorabiagarria izan da. Zeren, ikusi besterik ez bait dago: zientzia matematikoaren aitzinamenduak, trantsistore ñimiño eta agortzin horren asmakuntzak eta informatikaren aurrerapenak, oro har, aldatu egin diote aurpegia gure munduoni. Asko baino

gehiago dira puntu honetaz idatzi diren artikulua eta hobe izango du irakurleak argitalpen horietara jotzea. Hala ere, puntutxo bat azpimarratu nahi nuke: informazioko multinazionalen sektore honetan inbertitzen dituzten dirutza ikaragarriak, alegia. Beste era batera esanda, informazioa aparteko negozio bat da eta horregatik multinazionalen eskuetan dago. Espainian, adibidez, telebista pribatua ipintzeko posibilitateak izugarritzko gosea sortu dio enpresa pribatu askori eta eskatzaileen zerrendan izena ematera jo dute arrapaladan.

Telebista bezalako hain komunikabide indartsu bat pertsona-talde txiki baten eskuetan egoteko probabilitateak —eta lehendik ere kontrolatzen dute prentsa bezalako beste komunikabiderik ere—, oilo-larrua jarri behar lieke askatasunaren aldeko burrukalari guztiei. Hauxe da auzia. «Jadanik eskatu dira ofizialki Estatu, erregio eta udal mailako hedadura duten hogeita zortzi telebista-emisore. Talde desberdinak dira hori egin dutenak, baina badute ia denek elkarrekiko lokarri berezi bat: komunikazioaren munduarekin erlazionaturiko pertsonak edo enpresak dira, hain zuzen.

«Promotora de Emisoras, Sociedad Anónima» (PRESA) enpresak —PRISAren filiala bera eta *El País*-en elkarte argitaldaria—, bi zentrutarako eskaria kurtsatu zuen: Madrilerako bata eta Bartzelonarako bestea.

«Sociedad Española de Radiodifusión» (SER) kateak, berriz, *Teleser* katea sustatu du, eta berorren zuzendariek diotenez produkzio guztiaren %40 beraiek egiteko asmoa dute.

Antena 3 enpresa argitaldari talde batek osaturiko elkarte bat du; bertan daude, *Europa Press* agentziaz gainera, *La Vanguardia*, *ABC* eta *Grupo Z*.

Tele 80, «Editorial Católica» (*Ya* egunkaria argitaratzen duena) eta probintzietako beste zenbait egunkariren artean osatutako enpresa da.

Teleunión enpresari dagokionez, «Radiotelevisión» espainoleko ia hogeita hamar profesionalen eratu dago. Hauek beren programa propioa emateaz gainera, beste emisoreei saltzeko programak egiteko asmoa dute.

Telecolor izenaren atzetik Valencia-ko zenbait enpresari indartsu eta komunikabideen munduko profesional bat, Jose Palau, aurkitzen dira sustatzaile bezala.

Eta azkenik «Radiotelevisión 16» elkargoak telebista pribatuko bost emisore eskatu zituen².

Ikusten den bezala, lehendik ere informazio idatziaren jaun eta jabe ziren eta ongi aski definituriko presio-taldeen ordezkari diren enpresa hauen boterea areagotu egingo da inongo mugarik gabe. Telebistak, behin pribatizatuz gero, galdu egingo du bere zerbitzu-publikotasuna eta orduan Parlamentuak ezin kontrolatu ahal izango ditu horren edukinak.

Egia esan, jendea ez da ohartzen hor dagoen arriskuaz: nola talde txiki batzuek, beren ekonomiari eta gizarteari buruzko konbikzio atzerakoiengatik ezagun askiak diren taldetxo batzuk, komunikabideak eta partikularzki telebista monopolizatzen dituzten. Behin eta berriz errepikatu beharko da, alegia, badaudela «normalak» iruditzen zaizkigun «gauzak», berorietan murgilduak gaudelako. Manipulazioaren kontzeptura itzuli behar dugu berriro, gorago agindu dugun bezala, berori hobeki sakontzeko asmoz. Egia esateko, zer ulertzen du jendeak «informazioaren manipulazioaz»?

Washington Post-en agertu zen inkesta batez baliatuz erantzungo diot galdera horri. Inkesta 1981eko uztailaren 20tik 28ra bitartean egin da, 1.507 elkarrizketa erakuskari baten gainean. Inkesta horren arabera, inkestatuen erdiak baino gehiagoren ustez komunikabideek gorde egiten dute garrantzizko informazioa edo ematen dutenaren funtsezko zatiak. Iparramerikar gehienek mesfidantza sentitzen zuten, sinesgaiztasuna eta adosezintasuna komunikabideekiko. Pentsa genezake Europako giza-terria ere ez dabilela amerikanoarengandik oso urruti. Hitz batean esateko, manipulazioa gordetzea da, zentsura, egierdiak... Pentsak berak ere utzi egiten du manipulazioaren ideia hau laboratzen duten berriak argitaratzen. Adibidez, hil honen 19ko *El País*-ek: «Enrique de las Casas, Espainol Telebistako lehen katearen zuzendariak, zentsuratu egin zituen lehengo ostegunean emandako 'Esta noche' programaren paragrafo batzuk. Carmen Maura aurkezleak ezin esan izan zituen paragrafoek,

'entxufeez' eta Informaziorako Estatu-Idazkari den Ignacio Aguirre-z ziharduten». Pentsan ematen diren gisako berrien ondoren, jendeak uste du Administrazioak zentsuratu egiten dituela telebistaren edukinak. Horrekin, manipulazioa, bestela ere inori kalterik egiten ez dion perpaua bat kentzera ala ipintzera mugatzen da, jendea horren engaina-erraza ez delako inpresioa ematen zaion bitartean. Baina manipulazioarekin mitoarekin bezalaxe gertatzen da: ezagutzen denean ez da jadanik manipulazio. Arrazoi horretxengatik, benetako manipulazioa ezjakinarena egiten duenarena da... Urtean zehar pantaila txikiari begira gutxi gora behera 1.000 ordu gastatzen dituen teleikusle bat, «American view of life» famatuaren ikastaro intentsibo bat hartzen ari da. Ez da ahaztu behar, bestalde, gure pantailetan ikusten ditugun hamar telefilmetatik zortzi amerikanoak direla, eta munduan zehar barreiatzen diren hamar berrietatik bederatzia «United Press» (EEBB) edo «Associated Press» (EEBB) edo «Reuter» (ingeleza baina EEBBek aurki hartuko ote duten diotena) agentzietatik datozela. Gainera diezaiogun guzti horri garrantzi bizi-ko beste informazio-iturri bat, diskoaren mundua alegia eta kapital amerikanoaren menpean dagoena hau ere... Komunikabide indartsu horietzek moldatua dago gizona, horrelaxe asimilatzen bait ditu honek baloreak, erizpideak, kontsumitzeko, libertzeko eta zer ona eta zer txarra den jakiteko moduak ere; hitz batean esateko, beren eskuetan dirua eta informazioa bateratu dutenen interes bereziki ekonomikoekin ados egongo den bizimodu eta pentsamolde bat, hain zuzen ere. Txikitandik irakatsiko zaigu Coca-Cola kontsumitzen, O. K. esaten, Mendebaleko unain onentzat txaloak jotzen eta gaiztoentzat herio-zigorra eskatzen, Winston erretzen, ona egotea hainbeste axola ez dion ilehori batekin irteten eta bigarren umeak bost urte bete dituenen «Papy» edo, hobeki, «pap» deitzen hasten zaigunean dibortziazten. Hori da benetako manipulazioa, hori. Telebista txikitandik ikusten hasten den haurra, egon daiteke ziur, egon, adin nagusira heldu denerako «Osaba Sam-en» robot perfektua izango dela. Eta koadro guzti hau ongi osatzeko, gogoratu beharko da baita telekomunikazioaren teknologiaren %80 amerikarra dela ere. Diogunaren ideia zehatz bat edukitzeko, kontu egizu alegia zure telebistak dituen pieza guztietatik ehuneko larogei tekno-

logia amerikanoarekin eginak daudela. Eta dependentzia hau beste menpekotasun bat gehiago bezala gertatzen dela eguneroko bizitzan. Amerikar ITT ahalguztiduna —honen teknologiarekin egiten dira Europan komunikazio-sistema gehienak— bere entzuteko prozedurak CIAren zerbitzuan ipintzeaz salatua izan da sarri askotan. Esan nahi bait da, politika edo negozio munduan pisu handiago edo txikiagoa duen pertsonalitate bati telefona ipintzen diotenean arakatu egin beharko duela honek, aparailuaz baliatu aurretik, CIAk edo antzeko beste edozein organizaziok «informatzeko», hots, espiaitzeko, ezkutuko mikrofonorik ipini dion ala ez. Gertakari batek baino gehiagok frogatzen dute baieztapen hauek ez direla burutazio arin batzuk. 1979an Iparramerikar Senatuko batzorde berezi batek «IBM» enpresa ikertzeari ekin zion, zeren enpresa pribatuentzako «ezkutuko klabeak» egiteko ardura bait zuen honek, eta, akusazioak zioenez N.S.A.-k (National Security Agency) —bera bait da federazio mailan sekretuaren babes-problema arduratzen dena— behartu egin zuen IBM sistema kriptografiko batzuei jarraiki klabe berriak egitera, gero berak sekretu horien barrena hautsi edo gainditu ahal izateko. Egia esan behar bada, ezin frogatu izan zen akusazioa, baina susmo txarrak airean jarraitzen du, zeren dena posible bait da ameslilurazko mundu honetan. Izan ere, informazioa bote-rete bait da^a.

Informazio subjektiboa

Eskierki, inoiz ez parada hoberik Bibliako harako esatera hura bere zehaztasun osoan errepikatzeko: «egiak libre egingo zaituzte». Informazio objektiboa, beraz, ezinbesteko premisa dugu indibidua izaki librea izango bada. Libertatea, ordea, ez da herentziaz jasotzen den ondasun bat, etengabeko burrukaren bidez erdietsi behar den zerbait baizik. Indibiduo oro libre izateko eskubidearekin jaiotzen da, baina alde handia dago eskubidearen eta errealitatearen artean; handiegia horren erraz lortzeko. Libertatea, indibidua komunitatearen baitan eta beronen parte bizi bezala desarrolatzeko baldintza objektiboak ematen direnean bakarrik erdietsi ahalko da. Eta baldintza horietako bat, inongo zalantzarik gabe, lehenago ere esan dugun informazio objekti-

boarena da. Zer ulertzen den informazio objektiboaz? Zentzurik jatorrean «objektibitatea» neutraltasunaren pareko da. Informazioak, beraz, neutrala izan behar du, deus kendu eta deus ere erantsi gabea, gauzak diren bezala esanez alegia. Jakina, objektibitatea, horrela hartuta, ilusio bat besterik ez da. Neutraltasuna ez da existitzen eta ez da existituko ere sekula; eta arrazoi ximple batengatik hori: alegia, gizona ez bait da konputagailua, eta gauzak diren bezala kondatu nahi izatea, hau da, *indibiduoak bere aldetik ezer jarri gabe, jadanik postura bat hartzea bait da gaiaren aurrean* eta, beraz, manipulatu egiten da gertakaria.

Objektibitatea, bada, ezin defini badaiteke neutraltasuna bezala (eta gainera kontzeptu hutsal bat besterik ez da hau berai), nola definituko dugu orduan? Nik Bernard Michaux-en definizioaren alde egingo nuke, eta honelaxe itzultzen dut bere artikulu bikain batetatik: «Objektibitatea, dio, errealitatearen berri bere osotasunean ematen etengabe lehiatzen den adimen-prozesu bat da. Subjektu objektibatzailea ezin izan daiteke objektibatu beharreko objektutik independente dagoen zerbait. Bere dimentsio praktikoan eta bere klase-errealitatean, hau argi ikustea bilatzen duen agente historikoak antagonismoa areagotzen laguntzen du, kontraesanetarako irteerak aurreratzen alegia. Objektibazioko mugimendua, beraz, bada eguneroko esperientzian konkretua dena itxurazkotik eta aztarna besterik ez dena funtsezkotik eta ezkututan gordetzen denetik apartatzen duen mugimendu kritikoa bat ere. Burruka sozialak nahitaezko baldintzak dira errealitatearen kontzientzia hartzeko, baldin berorren analisia, eta deskripzioa ere bai, eztabaidatzen badira behintzat. Ikuspuntu desberdinen aurkezpenak ez du berez objektibitatea sortzen, baldin eta desberdintasunak ez badarama kontraesana bere baitan. Hau gabe, diferentzia, tranpa bat gertatzen da. Gauza berari buruzko aldakuntza besterik ez da. Horixe da, hain prezeski, kontraesaneko prozesu oro isileraztearen arrazoa; izan ere, zentsuraren edo karikaturaren bidez erradikalki kritikoa den prozesu oro zokoratu nahi izatea, buruargitasun nazionalaren endekapena lortzeko xedarekin akordatutako postura bat besterik ez bait da»⁴.

Aipua luzea da, ezpairik gabe, baina merezi zuen, zeren oso

bikainki laburtzen bait da bertan objektibitateaz mintzatzeko behar den baldintza-multzo hori. Izan ere, informazio objektibo batez gozatzeko, kritika eta azterketazko postura gorde behar da beti gertakarien aurrean —informazioa bera ere gertakari bat da—, kontraesana bilatu behar da, eztabaida, gertakariaren eta pentsamenduaren etengabeko dialektika batetan, burruka sozialen eremu-barruan, hots dominatzaile-dominatuaren erlazioan. Informazio objektiboa, hortaz, gertakariez jabetzean eta horiek «bir-kreatzean» datzan giza iharduera da, indibiduala eta kolektiboa; gertakariak «bir-kreatu» egin behar dira, zeren, zatikako informaziotatik abiatuz, berrosatu eta behar bezala interpretatu egin behar bait dugu «puzzle» soziala.

Gisa horretako eginkizun batek, aise gainditzen ditu subjektirik prestuenaren iaotasun guztiak. Informazioa, noski, botere bait da; informazioaren eta komunikazioaren teknologiak finkatu eta sendoagotu besterik ez du egiten klase dominatzaileen postura. Telematikaz, kablezko telebistaz, bideoaz, etab., esaten eta edasten den guztia —etorkizunak prestatzen digun mundu zoragarri horretan pentsarazteko, noski—, aginte-klaseari dago-ki, zeren horrek aurrerapen horietaz gozatu ezezik, areagotua ikusiko bait du bere botere soziala. Langileriak, bere gehien-goan, ez du oraindik koloretako telebista lortzeko aukerarik izan; eta kablezko telebistaren posibilitateaz ihardutea, beraz, «boutade» bat besterik ez da. Eta bidezkoa da, zeren koloretako telebista bat, gutxi gora behera, urte osoko oinarritzko alokairuaren %25 kostatzen bait da. Informazio objektiboaren errebindikazioak errebindikazio sozialen parte egin behar du, justiziazko alokairua edo autogestioa errebindikatzen diren arrazoi berberengatik.

Amaiera

Orrialde guzti hauetan zehar informazioaren teknologiaren eta komunikazioaren mundu konplexu honetan manipulazioaz dudan ideia irakurlearengana helerazten saiatu naiz. Eta McHale-ren eskemaz baliatu naiz horretarako, ikusten den bezala hainbat bider aipatu bait dut autore hori lan honetan zehar. Orain

zera eskatuko nioke, arren, irakurleari, alegia aurkeztutako pasadizo edo datuaren gainetik, gogoan jaso ditzala nire lan honen zutabe izan diren ideia nagusiak. Espionaiia sotil eta trauskiletetik hasi eta telekomunikabideen teknologia itzel horretaraino (ez ahaztu satellite artifizial espioiak) doan informazio fenomenoaren konplexutasunarekin batera, informazioa lortzeko burruka aspergaitz batez karakterizatzen da gure gizartea; zeren, informazioa, azken batean, botere bait da. Berak bakarrik mugierazten ditu izugarritzko dirutzak komunikabideak domeinatzeke eta beroien bidez aginte-klasearen eta, partikularzki, multinazionalen interesak segurtatzeko. Presio-talde horiek moldatzen dute beren informazio-agentzien bidez, gauregungotasuna edo aktualitatea; komunikabide guztietan eta bereziki entzunikusizko informazio-produkzioaren ia monopolio osoa den horretan mezuak etengabe errepikatuz, portaerako eta giza jokabideko ia modulu berdinak eta, nola ez, beren interes ekonomikoei komenigarrien zaizkienak ezartzen dituzte. Informazioaren manipulazioa, administraziozko zentsura edo egia-gordetze soil bat baino gehiago, zentzu honetan ulertu behar dela diot behin eta berriro. Manipulaziotik libre egoteko informazio objektiboaren bilaketa proposatzen genuen, zeren horrek, gertakarien azterketa eta azterketa dialektikoa exijitzen bait du, eta horretarako ez da aski ikuspuntu desberdinak jasotzearekin; aitzitik baizik kontraesana erabili behar da egia aurkitzeko bide bakarra bezala. Eta guzti hori klase-burruken textuinguruan noski, zeren informazioaren eta komunikazioaren teknologiaren desarroiak boteretsuago egingo bait ditu boteretsuak, eta ahulago ahulak.

Behin lantxo hau irakurritz gero, informazioaren manipulazioari buruzko harako ideia sinplista hura (hots, publizitatera edo Administrazioaren aldetiko gertakarien deformaziora mugatzen den manipulazioari buruzkoa) irakurlearengandik nahiko uxatua geratuko zela espero dut. Beste inon ez bezala Euskadin ematen den esperientzia zera da, alegia, komisaldegietako torturak, detentzioak, manifestari eta polizien arteko burrukak eta abar... direla medio egin izan diren salaketetan jeneralean ez direla batera etortzen «gertakarien bertsio ofiziala» eta zuzeneko lekukoena, edo sarri askotan biktima gertatu direnena. Baina manipulazio-mota hau hain izan da trauskila, ze Estatuaren apa-

ratua, eta beraz Estatua bera, deskreditatzeko bakarrik balio izan bait du horrek. Alabaina, manipulazioari buruzko ikuspegi lokalista honetara mugatzea, aginte-klasearen boterearen euskarri nagusia bera dela ahaztea edo ez jakitea da. Eta horixe frogatu nahi izan dugu gure lan honetan.

Euskaratzailea: **Gotzon Nazabal**

R. Z.

¹ Jonh McHale: *The Changing Information Environment*, London, 1976. Tecnos argitaletxeak kaleratu berria du lan bikain honen gaztelaniazko itzulpena, nahiz eta estudioa bera laburra izan, «*El entorno cambiante de la información*» tituluarekin.

² *El País*, 1981eko irailaren 24ean.

³ Ikus *Le Monde*, 1979ko abenduaren 26koa. Xabier Weeger-en artikulua: «*Quand les codes secrets deviennent publics*».

⁴ B. Michaux: Qu'est-ce que l'objectivité de faits?, *La pensée*, 221-222, 92 or.

LA MANIPULACION EN LA INFORMACION

LA MANIPULATION DANS L'INFORMATION

El ciudadano desconfía de los medios de comunicación. La manipulación informativa se produce a pesar de ciertas noticias «objetivas» que se dejan filtrar de vez en cuando de forma bien dosificada.

El poder de la información

La manipulación informativa es casi imposible conocerla de forma completa. Porque los investigadores normalmente carecen de medios para abarcar la manipulación que se da a todos los niveles institucionales. Porque la manipulación se produce en forma secreta.

Los grupos sociales pretenden controlar la información porque la información es fuente de poder. La lucha por el poder hoy es la lucha por la información. Watergate y las circunstancias que concurrieron en la dimisión del presidente Adolfo Suárez son una muestra de ello. Por otro lado la práctica del espionaje desde que el hombre existe y la utilización de dossiers secretos sobre la vida privada de los contrincantes políticos lo confirman.

Las multinacionales y los centros de decisión

Las relaciones entre el poder y la información han sufrido un cambio completo. Los factores que lo han provocado son: por un lado, el desarrollo del capitalismo en forma de empresas multinacionales que sitúa el centro

de decisiones importantes de un Estado fuera de él; y, por otro, la vertiginosa e increíble nueva tecnología de comunicación.

Las multinacionales de la información invierten fabulosas cantidades de dinero, porque la información es un gran negocio. El planteamiento de una televisión privada en el Estado Español ha encontrado eco en numerosas empresas solicitantes. Ello comporta un riesgo importante para la libertad.

La manipulación es ocultación, censura, medias verdades. Pero la peor manipulación es aquella de la que no se es consciente: la «American view of life» que difunden numerosos telefilms; el monopolio informativo de unas pocas agencias americanas de noticias; el monopolio americano de la tecnología de telecomunicaciones.

La información objetiva

El desarrollo de la libertad de la persona depende de una información objetiva. Pero objetividad no es neutralidad. La información objetiva es la adquisición, individual y colectiva, de hechos y su «re-creación» desde un contexto social críticamente interpretado. Una tarea de estas características supera ampliamente las posibilidades de los individuos. La información objetiva constituye una de las reivindicaciones sociales importantes del ciudadano.

Le citoyen se méfie des moyens de communication. La manipulation de l'information se produit malgré les nouvelles exactes, «objectives», qu'on laisse filtrer parfois de façon bien dosée.

Le pouvoir de l'information

Il est quasiment impossible de connaître de façon complète la manipulation de l'information. Parce que les chercheurs manquent normalement de moyens pour saisir la manipulation qui s'effectue à tous les niveaux institutionnels. Parce que la manipulation s'effectue sous le mode secret.

Les groupes sociaux prétendent contrôler l'information parce que l'information est source de pouvoir. La lutte pour le pouvoir aujourd'hui est la lutte pour l'information. Watergate et les circonstances qui concoururent à la démission du président Adolfo Suárez en sont une démonstration. D'autre part la pratique de l'espionnage depuis que l'homme existe et l'utilisation de dossiers secrets sur la vie privée des concurrents politiques le confirment.

Les multinationales et les centres de décision

Les relations entre le pouvoir et l'information ont subi un changement complet. Les facteurs qui l'ont provoqué sont: d'une part, le développement du Capitalisme sous forme d'entreprises multinationales qui situe le centre des décisions importantes d'un Etat en dehors de lui: et, d'autre part, la vertigineuse et l'incroyable nouvelle technologie de communication.

Les multinationales de l'information investissent des sommes fabuleuses d'argent, parce que l'information est un négoce. Le projet d'une télévision privée dans l'Etat Espagnol a connu un grand écho auprès des entreprises sollicitantes. Il comporte un risque important pour la liberté.

La manipulation est occultation, censure, demi-vérités. Mais la pire manipulation est celle dont on n'est pas conscient: l'«American view of life» qui diffuse de nombreux téléfilms; le monopole d'information de quelques agences américaines de nouvelles; le monopole américain de la technologie de télécommunications.

L'information objective

Le développement de la liberté de la personne dépend d'une information objective. Mais l'objectivité n'est pas neutralité. L'information objective est l'acquisition, individuelle et collective, de faits et sa «re-création» à partir d'un contexte social interprété de façon critique. Une telle tâche dépasse amplement les possibilités des individus. L'information objective constitue l'une des revendications sociales importantes du citoyen.